

AnKnytningen

Nummer 2 2012 Årgång 29

Nyköping ~ Oxelösunds Släktforskarförening

Innehåll

Kända sörmlänningars anor del 24

Av Ulf Berggren

Efter en lång paus är det åter dags att presentera anorna för en känd person med sörmländsk härstamning. Och denna gång gäller det en verklig världskändis, närmare bestämt musikern Benny Andersson.

Han föddes i Stockholm, och båda föräldrarna var sörmlänningar. Men farföräldrarna var inte från Sörmland. Däremot var farfarsfar åter från Sörmland, så Benny är ändå så mycket som sörmlänning till drygt hälften.

Övriga anor kommer från bland annat Uppland, Blekinge, Småland och Västergötland, men dem har jag inte följt upp.

Början på antavlan gjordes av Bosse Lindwall. Men när det blev så många sörmländska anor tog jag över.

Stora delar av Sörmland finns representerat. Anorna kommer från såväl Frustuna/Björnlunda-trakten som Husby-Rekarne/Näshulta/Ärleområdet och Floda/Husby-Oppundatrakten. Dessutom från Rönö härad, med bland annat Ludgo, Lid och Run-tuna. Speciellt intressant för mig är att också Torsåker kommer in där, så där har jag haft nytta av mitt pågående projekt att kartlägga Torsåkers befolkning före 1770.

En lite speciell sak är att det på antavlan förekommer ett metronymikon, det vill säga ett modersnamn istället för det normala patronymikonet. Det var en oäkta dotter som fick namnet Ingridsdotter efter modern, detta trots att fadern var känd! Men senare ändrades namnet till Didrikisdotter efter fadern. Kanske lät det bättre.

Här finns också ett kusingifte medan det var förbjudet. Med andra ord fick paret tillåtelse att gifta sig av kungen (Kungl. Majt som myndigheten hette).

Bland yrkena är det speciellt många soldater denna gång. Men även bland annat en skogsvaktare. I övrigt mest bönder och torpare, som för de flesta.

Men nu är det hög tid att presentera antavlan mer i detalj, till att börja med de första tre generationerna. Resten kommer i ett senare nummer av AnKnytningen.

Förenings-Info
Håkan har ordet
Kommande program
Lokalen
Släktforsarkurs ger lust att veta mer
Ny mailadress
Vet du vem du är, nya huvudpersoner
Ålderdomliga ord och dess betydelse
Efterlysning
Buss till släktforskar-dagarna i Gävle
Rotemannen är här
Korsord
Nycopia-skivan
Vad kan Nyköpings stadsbibliotek erbjuda släktforskaren?
Dödskiva från Katrineholm
Ny adress
Medlemmars hemsidor
AnKnytningen i pdf-format
Cirkelledare
Facebook
Lösning till korsord
Nya medlemmar
Sörmländska Släktforskar-mässan 2012

Forts på sidan 5

**Manusstopp
15 augusti**

Förenings~Info

Nyköping ~ Oxelösunds
Släktforskarförening

Föreningslokal

Borgaregatan 15, kv, Nyköping

Föreningens adress

c/o Linderyd, Ringvägen 22
611 35 Nyköping, tfn 0155-21 66 42
E-post: hakan.linderyd@nosff.org

Hemsidans adress

<http://www.nosff.org>

Styrelsen (riktn 0155)

Ordf. Håkan Linderyd, tfn 21 66 42
E-post: hakan.linderyd@nosff.org
V. ordf. Christel Eriksson, tfn 21 29 83
Skr. Bengt Osanius, tfn 22 01 21
Ledam. Kerstin Jonmyren, tfn 076-807 94 95
Ledam. Josefina Höglin, tfn 073-949 10 49
Ledam. Monica Gustafsson, tfn 21 49 15
Ledam. Kerstin Martinson, tfn 21 85 41
Suppl. Camilla Eriksson, tfn 28 69 68
Suppl. Dan Thun, tfn 0760-48 22 38

AnKnytningen

Monica Gustafsson, Brandholmsv 1,
611 62 Nyköping, tfn 0155-21 49 15
E-post: monica.gustafsson@nosff.org
Vi förbehåller oss rätten att redigera
material, inskickat för publicering i
AnKnytningen.

Avgifter

Medlemsavgift: 150 kr
Familjemedlem: 50 kr
Postgiro: 66 86 17-4

Om du flyttar

Anmäl din nya adress till:
Christel Eriksson, Borgaregatan 15 C,
611 30 Nyköping, tfn 0155-21 29 83
E-post: christel.eriksson@nosff.org

Håkan har ordet

Innan man visste ordet av var det vår. Än en gång konstaterar jag att tiden bara går fortare och fortare.

Det har hänt en hel del i föreningen sedan jag senast skrev i den här spalten. Tredje lördagen i mars var det traditionellt Släktforskningsdag över hela landet. De två senaste åren har vi haft bord och visat upp oss på Bomässan i Rosvalla. I år gick vi tillbaka till vårt gamla koncept att arrangera öppet hus i Å-huset tillsammans med Sörmlands Museum. Det kom många besökare, runt 90, allt från nybörjare som ville ha hjälp med att komma igång till erfarna släktforskare som ville ha hjälp med mer eller mindre knepiga frågor. Utställningen "Föremålen berättar - möt barnen Åkerhielm på Ökna säteri" tilldrog sig stort intresse. Tack Agneta Högländer, Gudrun Anselm och ni andra på museet för gott samarbete!

En aprilfredag hade vi kurs i att tyda gamla handstilar. Jag har hört många positiva kommentarer om den kursen. Bra jobbat Christel!

Michael Lundholms föredrag om källhänvisningar i släktforskningen var mycket intressant. Det finns mycket att säga i detta ämne och Michael höll på i över två timmar. Det var en mycket bra genomgång. Det var nog fler än undertecknad som insåg att man har ett stort jobb framför sig, nämligen att gå tillbaka i sin forskning och komplettera med ordentliga källhänvisningar.

Genom åren har vi i föreningen gjort en hel del utflykter till slott och herrgårdar till exempel till Tista, Björksund, Tureholm, Åkerö, Rockelsta och Kristineholm. Nu var det dags för Elghammar som vi besökte den första lördagen i maj. Där togs vi emot av slottets ägarinna hertiginnan Christina d'Otrante som berättade om slottets historia och visade oss runt. Det handlade mycket om Curt von Stedingk, fältmarskalk och senare diplomat hos både Ludvig XVI i Frankrike och Katarina den Stora i Ryssland, som 1807 köpte Elghammar och då lät uppföra den nuvarande huvudbyggnaden. Slottet kom i ätten d'Otrantes ägo 1875 när det ärvdes av von Stedingks sondotter, som var gift med Gustave d'Otrante.

Efter ett besök i slottets vagnstallar åkte vi vidare till Björnlunda Bykrog där vi åt lunch. Sedan bar det av till Jacobsberg där Patrik Höglin visade oss runt och berättade om livet på ett storgods. Dagen avslutades på Skalltorps gård, hemma hos Josefina (vår hemsidesredaktör) och Patrik Höglin, där eftermiddagskaffet intogs.

Kommande program

Måndagarna 17/9, 15/10 och 19/11

AnAkuten

Behöver du läshjälp? Har du kört fast i forskningen? Kom med dina problem till AnAkuten. Tredje måndagen i månaden klockan 18-20 finns några av föreningens mest erfarna forskare på plats i lokalen för att försöka lösa alla problem.

Måndag 3 september

Forskning i Norden

Föredrag av Kerstin Jonmyren

Hur går det till att forska i våra nordiska grannländer? Kerstin Jonmyren reder ut begreppen.

Plats: Föreningens lokal på Borgargatan 15.

Tid: 18.00.

Lördag 22 september

Besök i Bernadottebiblioteket på Kungliga Slottet

I Bernadottebiblioteket förvaras de kungliga boksamlingarna. Här finns cirka hundratusen böcker som har tillhört våra Bernadottekungar och deras drottningar. Dessutom ingår de Bernadotteska fotosamlingarna bestående av en halv miljon fotografier och ett oskattbart musikarkiv. Lokalen är imponerande då fyra slottsarkitekter under en byggnadsperiod på hundra år satt sin prägel på rummet. Biblioteket stod färdigt 1796 och byggdes ursprungligen för att vara svenskt nationalbibliotek. Den 22 september visar bibliotekets personal den vackra

miljön exklusivt för oss och berättar om den stora kulturskatten.

Plats: Bernadottebiblioteket, Kungliga Slottet, Stockholm

Tid: Kl. 14.00

Samling: Kl. 13.45 på yttre borggården utanför biljettkassan/Slottsboden

Kostnad: 200 kr/medlem. 300 kr/icke medlem.

Anmälan senast 15/9 till Håkan Linderyd: 0155-21 66 42, hakan.linderyd@nosff.org

Samlingsplats meddelas vid anmälan.

OBS! Begränsat antal platser. Först till kvarn.

Var och en får själv ta sig till Stockholm med bil, buss eller tåg. För den som vill besöka Kungliga slottet i samma veva så är det öppet klockan 12.00-16.00 denna dag.

Måndag 1 oktober

Koleran i våra trakter

Föredrag av Agneta Höglander

I mitten av 1800-talet härjade koleran svårt i våra trakter. En studiegrupp i vår förening har forskat i detta. En medlem i gruppen, Agneta Höglander, till vardags verksam på Sörmlands Museum, berättar.

Plats: Föreningens lokal på Borgargatan 15

Tid: 18.00.

Forts på sidan 4

Lokalen

Stängt i lokalen från och med den 1 juni till och med 3 september. Innan och efter öppet enligt nedan.

Öppet i lokalen måndag 09.00 - 17.00 med lunchstängt 12.00 - 13.00, tisdag - onsdag 13.00 - 16.00 samt tredje måndagen i månaden 13.00 - 20.00 på Borgargatan 15, kv, ingång från porten Borgargatan 19.

Kom och prata släktforskning, prova på Genline, SVAR och Arkiv Digital på Internet, sök på Nycopiaskivan och ett stort antal andra skivor som Dödskivan, befolkningsskivorna 1880, 1890, 1900, 1970, 1980 och 1990, emigrantskivorna, Söderskivan, Smedskivan med flera. Bläddra i medlemstidningar från cirka 50 släktforskarföreningar över hela landet. Vi har också block med ansedlar och olika typer av antavlor till försäljning.

Släktforskarkurs ger lust att veta mer

Av Margareta Dahl

Stina Wilhelmina föddes 1831 och var piga i sin hemsöcken Hyltinge. Hon födde 5 barn, alla oäkta. Ett av dem blev min mormors mor.

Det är inte utan att mitt hjärta börjar slå lite extra, när jag sitter framför datorn och letar efter Stina och hennes barn i husförhörslängder och bland födda och döda. Hur har hon haft det? Var det husbonden som utnyttjade henne? Lät hon sig luras av gif-taslöften då bygdens karlar ville komma henne nära?

Vi känner samma iver och lust att veta mer om gamla släktingar, alla vi sju som gick Medborgarskolans släktforskarkurs i februari-mars. Läraren Gunnel Larsson har minsann inte lugnat ner oss. Tvärtom har hon inspirerat oss till att söka, söka och söka...

- Ni får inte ge upp, även om det blir stopp någon gång. Leta vidare, hitta andra ingångar, säger hon strängt sista gången vi träffas.

Att det är svårt, ibland helt omöjligt, att tyda prästernas kråkfötter är inte skäl nog att lämna varken Genline, Svar eller Arkiv Digital, de tre aktörer som ger oss tillgång till gamla tiders kyrkoböcker och SCBs arkiv.

Vilken härlig forskarglädje!

Vi håller till i Nyköping-Oxelösunds släktforskarförenings lokal på Borgargatan 15. En bra stund, ibland ett par timmar före lektionerna finns Torne Hellström, Marie-Louise Hedström och Lisbeth Petters-

son på plats framför var sin dator. Vi andra, Hans Ljungkvist, Berit Jutman och jag själv fascinerar av deras entusiasm och forskarglädje. Lisbeth har tillsammans med sin syster och kurskamrat Gunilla Larsson letat sig neråt genom halva 1700-talet. Just den här kvällen har de upptäckt att deras farfarsfar bott på gården Stora Kriken någonsans i Sankt Nikolai församling. Kanske låg den åt Oxelösundhället, även om staden inte fanns då.

Hjälp att sortera släkten

Privat släktsökande läggs åt sidan och lektionen börjar. Nu sista gången blir det repetition av vad vi lärt oss plus en del tips om hur man strukturerar sin forskning. Gunnel visar smakprov på släktforskarprogrammet Min släkt, som via datorn presenterar bilder, årtal och antavlor på ett bra och överskådligt sätt.

Här skulle jag kunna anteckna att Stina Wilhelmina, min mormorsmor, levde så uselt att hon hamnade på fattighuset och att ett av hennes barnbarn dog i meningitus tuberculosa, hjärnhinneinflammation, bara sex år gammal.

Det är just alla levnadsöden som lockar till fortsatt arbete. Uppgifter vid sidan om födelseår, nattvardsgångsdatum och in- och utflyttningsdatum skapar själva människan. Den egna fantasin kan ge honom eller henne både kött och blod, känslor och egenskaper. Och, enligt Gunnel som säkert har rätt, kan kännedom om förfäderna öka förståelsen för den egna personen. Spännande!

Tiden rusar fram, precis som den gjort vid alla sex tidigare studietillfällen, men vi har ändå hunnit med en hel del under kursens gång. Vi vet nu hur man tar sig fram i gamla kyrkoböcker och arkiv, hur man kritiskt granskar varje framtagen uppgift och hur en ansedel ska upp-rättas. Och vi känner till CD-skivor och program som kan förenkla jakten på den avlägsna släkten.

Gunnel Larsson har kallat oss nybörjarelever för "forskare". Det låter alltför seriöst, i mitt tycke. Men visst ...vi gör alla framsteg i att gå bakåt.

Forts från sidan 3

Torsdag 4 oktober

De oäkta barnen

Föredrag av Calle Lindström

Alla har vi stött på "oäkta" barn i vår forskning. Hur hade de det? Hur behandlades de?

Calle Lindström från Lindesberg berättar.

Plats: Olrogsalen, Culturum.

Tid: 19.00.

Kostnad: 40 kr/medlem. 60 kr/icke medlem.

Anmälan senast 2/10 till Håkan Linderyd: 0155-21 66 42

hakan.linderyd@nosff.org

Forts från sidan 1

Förkortningar

mtl=mantalslängd

Svdb = Sveriges Dödbok

1 Göran Bror Benny Andersson, född 1946 16/12 i Stockholm (Matteus) (mtl).

I

f

2 Gösta Bror Vilhelm Andersson, född 1912 7/2 i Regnholm, Södertälje sfs, död 1973 10/5 i Gamla Lundagatan 4, Stockholm (Högalid) (Svdb). Bosatt i Stockholm. Nedkoms-tort: Södra BB, varför Maria angivits som födförs i försam-lingsboken. Gift 1947 18/7 med

m

3 Edit Laura Pettersson, född 1920 12/9 i Skiringe, L Mellösa sn, död 1971 12/8 i Gamla Lundagatan 4, Stockholm (Högalid) (Svdb).

II

ff

4 Oskar Vilhelm Efraim Andersson, född 1891 26/5 i Övergran sn, död 1969 4/9 i Örnstigen 5, Täby sn (Svdb). Timmerman, järnvägsarbetare i Hällnäs, Salem sn.

mf

6 Bror Alfred Pettersson, född 1890 6/10 på Högbergagården i L Malma sn, död 1962 11/4 i Getforsvägen 43, Stockholm (Farsta) (Svdb). Timmerman, grovarbetare i Stockholm. Gift 1916 11/3 i Gryt sn med

mm

7 Edit Desideria Karlsson, född 1887 14/11 i Hällesta, Gryt sn. I fb och första hfl står hon som Edit Olivia men i Gryt AI:23 sid 42 är Olivia överstruket och ersatt med Desideria.

III

fff

8 Anders Vilhelm Andersson, född 1846 24/11 i Trosa bro, Vagnhärad sn, död 1918 10/11 i Klinten, Rönninge, Salem sn. Arbetare i Furuberg, Salem sn. Gift 1878 8/11 med

ffm

9 Lovisa Johansdotter, född 1852 4/10 i Löt sn, död 1921 10/10 i Klinten, Rönninge, Salem sn.

mff

12 Karl Erik Ferdinand Pettersson, född 1847 22/11 i Sundby säteri, L Malma sn. Skomakare, torpare i Högberga, L Malma sn. Gift 1869 med

mfm

13 Maja Lotta Jonsdotter, född 1850 i 12/1 i Holmtorp, Ärla sn.

mmf

14 Karl Gustaf Gustafsson, född 1848 18/11 i Hellesta, Björnlunda sn. Torpare i Vinterled o Hällesta, Gryt sn. Arbetare och bosatt i Hällesta, Gryt sn 1884-1893, i Nydal 1893-1894, torpare i Vinterled, Gryt sn från 1894. Gift med

mmm

15 Johanna Karolina Andersson, född 1859 18/4 i Hagstugan, Ludgo sn.

Forts från sidan 2

Det var en mycket lyckad utflykt, mycket tack vare våra eminenta guider Christina d'Otrante och Patrik Höglin.

Det var 46 deltagare på resan. Det var flera som ville åka med men vi var tyvärr tvungna att säga nej.

Årets släktforskar dagar hålls i Gävle 25-26 augusti. Som vanligt vid släktforskar dagarna blir det massor av intressanta utställningar och föredrag. Vi tänker ordna en bussresa till Gävle fram och tillbaka över dagen lördagen 25 augusti och vi kommer att erbjuda våra medlemmar ett subventionerat pris. Läs om bussresan på annan plats i tidningen.

Den 29 september är det dags för den sörmländska släktfors-karmässan igen. Även här kommer det att bjudas på intressanta utställningar och föredrag. Den första mässan som hölls 2009 i Eskilstuna blev en stor succé. Även den här gången hålls mäs-san i Eskilstuna. Det är de tre sörmländska släktforskarföre-ningarna som arrangerar den tillsammans, det vill säga Eskilstuna- Strängnäs Släktfors-karförening, Katrineholm-Flen-Vingåkers Släktforskarförening och så vi i NOSFF.

Jag önskar alla en fin fortsätt-ning på våren och sedan en härlig sommar!

Ny mailadress

Har du bytt mailadress, meddela styrelsen.

Vet du vem du är, nya huvudpersoner

Av Kerstin Jonmyren

Så var det dags (2011) för en ny omgång av det populära TV-programmet Vet du vem du är. Som vanligt har man valt ut s k kändisar, sångare och skådespelare, fyra kvinnor och fyra män.

Ett par av männen – liksom en av kvinnorna - hade de mest trista och laglösa förhållanden några generationer bakåt, förfäder som helt stod utanför våra förfäders bondesamhälle. Men som de aktörer de var visade de ingen upprördhet, i alla fall inte framför TV-kameran, vilket var bra gjort. Låt oss börja med de två männen:

Dregen

Popsångaren Dregen, alias Andreas Tyrone Svensson, född 1973 i Nässjö, var ett djärvt val till serien. Undertecknad som inte är intresserad av popmusik alls, hade aldrig förr hört talas om denne uppseendeväckande person. Han har uppenbarligen gjort sitt allra bästa för att se spektakulär ut, svartsminkad med svartfärgat långt hår, täckt med tatueringar och iklädd matchande kläder. Hans täta svordomar, irriterande för en representant för en tidigare generation, hörde till bilden.

Dregen är gift med sångerskan Pernilla Andersson, som jag faktiskt hade hört talas om. Han var enda barnet och vi fick i programmet träffa hans mor Marianne, som framstod som en helt vanlig sympatisk hårfrisörka. Sonen verkade mycket fäst vid henne – och sin styvfar - och berömde modern mycket. Hans far Tyrone (namnet uttalat med e på slutet, i likhet med sonens andra förnamn) var tydligen en

olycklig person som begick självmord när sonen var i tioårsåldern, men då var föräldrarna redan skilda.

Statarsystemet

Dregens farföräldrar var statare i Småland och därmed fick programmakarna tillfälle att fördjupa sig i det nu försvunna yrket, som många åtminstone i den yngre generationen knappast har hört talas om. Giftna lantarbetare vid gods och större gårdar i södra Sverige avlönades med mat och husrum och en mycket liten kontant ersättning. De fick ofta finna sig i urusla bostäder och det var vanligt att godsägarna fordrade att statarhustrurna skulle ta på sig ett slitsamt mjölkningsuppdrag på godset. Statarnas enda frihet bestod i möjligheten att flytta mellan olika arbetsplatser år för år i hopp om bättre förhållanden, vilket gjorde dem till en rotlös samhällsgrupp.

Systemet, importerat från Tyskland, hade faktiskt sin grund i 1800-talets förbättrade levnadsförhållande, vilket ledde fram till en överbefolkning som landet, trots en kraftig emigration, hade svårt att klara. För nya arbetslösa generationer var det bättre att bli anställd på hårda villkor än att inte kunna försörja sig alls.

Det bitvis förnedrande systemet påtalades alltmer officiellt under 1900-talets första del, och de så kallade proletärförfattarna som ofta kom från statarmiljöer beskrev missförhållanden i sina böcker. Ivar Lo-Johansson var kanske den mest pådrivande skribenten. 1945 förbjöds statarsystemet i lag. Alla lantarbetare skulle därefter ha betalt i kontanter och därmed ha frihet att

bo var de ville och köpa den mat de själva föredrog. I takt med landets förbättrade levnadsförhållanden efter andra världskriget höjdes lantarbetarlönerna vartefter genom fackliga avtal.

Hor och fattighus

Dregens statarförfäder var lite annorlunda i så måtto att de hittade på ovanliga, ofta amerikanska förnamn, på alla sina barn, varav Tyrone var ett. Bakom dem i släkten fanns sedan mest elände, en kvinna sinnessjuk intagen på hospital, en man sänd för straff på Långholmen, flera av förfäderna födda utom äktenskapet och uppvuxna på fattighus.

Någon av dem visade sig ha blivit bestraffad för s k lönskaläge. Före 1860-talet bedömdes det som en kriminell gärning att föda barn utom äktenskapet. Det fanns tre svårighetsgrader: lönskaläge, enkelt och dubbelt hor. Det första gällde sex mellan två ogifta personer, enkelt hor gällde där en i paret var gift och dubbelt där båda var gifta på annat håll.

Lönskaläge bestraffade med böter och kyrkliga skamstraff, enkelt hor med höga böter och det dubbla med mycket höga böter och längre tillbaka ibland dödsstraff - som dock kunde benådas.

Programmakarna fick även tillfälle att berätta om fattigvård i gammal tid och *fattighus* som många socknar valde att uppföra under sent 1800-tal. Där fick de utslagna visserligen tak över huvudet – hur det nu var - men de måste ändå oftast ut och tigga i socknen för att kunna få mat för dagen.

Det var nog egentligen bättre för de fattiga i de socknar där de fick gå *sockengång*, vistas ett par veckor i taget hos olika bönder. Finns en fattig person i huset går det knappast att låta bli att ge den mat, alla människor känner ändå viss empati. De som var undanstuvade i ett särskilt hus var det säkert lättare att inte bekymra sig om.

Dock - allt detta med fattigvård i våra förfäders tid är lätt för oss i dagens välfärdssamhälle att klandra. Vi måste hålla i minnet att Sverige i tidigare sekel var ett fattigt land. Bönderna hade oftast inte mer att röra sig med än vad de själva nödtorftigt behövde. Sjuka och utfattiga människor utgjorde därför en börda för socknarna. Ogifta mödrar föraktades och straffades inte minst för att sockenborna ofta måste försörja dem. Man antog därför att hårda straff skulle sänka antalet.

På Degens mors sida fanns en banvakt och man kunde visa en typisk banvaktstuga på ett rum och kök. Några av hennes förfäder hade varit baptister, och då kom man in på väckelserörelsen i Sverige i slutet av 1800-talet. De frikyrkliga blev i början hårt ansatta av kyrkans män och många fann det därför det bäst att emigrera. I programmet visades en så kallad dopgrav för baptister för sina vuxendop av medlemmar.

Torsten Flinck

Näste kändis var Torsten Flinck. Han är känd som en ytterst begåvad skådespelare och regissör, men också känd för att ha levt ett hårt och tärande liv, vilket hans yttre också tydligt visar spår av. Han föddes 1961 med svensk mor och marockansk far.

Det hela var rätt tidstypiskt, ung blond svensk tjej far till Paris

för att lära sig språket, träffar mörk stilig ung man och förälskar sig. Resultat blev i det här fallet tvillingpojkar födda i Sverige, med en far i Paris som helt undandrog sig ansvaret.

Det visade sig att han redan var gift hemma i Marocko och hade barn där. Torsten var bitter på fadern. Han var nu död, men hade levat en stor del av sitt liv i Paris tillsammans med olika kvinnor, men med hustru och barn kvar i Marocko. Tala om kvinnoyn och kvinnoroll!

Det var i huvudsak Torstens mors sida som programmet gick vidare på. Liksom i Dregens fall hittade man där mycket elände. Hans morfar, Benediktus Johansson Flinck hade varit cirkusartist utan någon egentlig fast adress. Han tillhörde dem som fanns antecknade i Obefintlighetsboken.

Emellanåt hamnade han i fängelse för stöld. Därmed kom man i programmet in på *gamla tiders straff*. Under senare delen av 1800-talet uppfördes fängelser runt om i landet. De var ett led i humaniseringen av behandlingen av dömda brottslingar, och visst var det bättre än tidigare spöstraff och annat. Ändå framstår de första fängelserna minst av allt humana med dagens synsätt. Där rådde hård disciplin och den som inte lydde kunde hamna i isolering och värst av allt i helt mörka rum under lång tid.

Det mycket märkliga med Benediktus Flinck var att han lämnade sitt brottsliga liv efter tillsammans 15 år i fängelse - och så debuterade som kåsör i Närkes Allehanda, där han ofta på ett lite raljerande vis berättade om livet inom lås och bom!

Hans far hade varit skräddare i Örebro och tydligen den som hade antagit namnet Flinck. Alla medborgare hade på den tiden

rätt att anta ett *efternamn*, och hantverkare och yrkesmän gjorde det nästan alltid, troligen för att särskilja sig. Bönder antog sällan nya efternamn. De hade alltid gården som sin identitet.

Benediktus hustru hade en svag bakgrund som född utom äktenskapet. Hennes mor hade fött åtta barn utan kända fäder, och de som fick lida mest i sammanhanget var naturligtvis barnen, som modern inte kunde försörja. Därmed kunde programmet upplysa om gamla tiders *fattigauctioner*. Den som bjöd minst för att ta hand om någon som inte kunde försörja sig, fick uppdraget. Halvstora barn gav inte så mycket pengar, de ansågs kunna arbeta för födan, medan spädbarn och sängliggande gamla självklart gav mer. Det säger sig självt att det oftast inte var de bäst skickade som vann budgivningen. Fattigauctioner har sedan länge ansetts som en skamfläck i vår sociala historia, men återigen måste vi påminna oss sockenböndernas situation. De flesta hade inte mer än att de nödtorftigt kunde försörja sig.

Programmet om Torsten Flinck avslutades med sökande efter hans marockanska halvsyskon. Därmed demonstrerades svårigheterna med att söka efter människor i andra länder med annan, mindre omfattande typ av folkbokföring, än vår detaljerade. Man sökte runt i Casablanca, men misslyckades helt. Huvudpersonen hade ändå både rakat och klippt sig hos en barberare där borta för att bli presentabel för släkten. Flera månader senare hade programmakarna dock hittat en syster som kom till Sverige med ett par anhöriga och fick träffa Torsten Flinck.

Fortsättning in nästa nummer.

Ålderdomliga ord och dess betydelse

Släktskapsord, titlar, benämningar och tidigare vanliga ord

Av Christel Eriksson

Fortsättning från AnKnytningen 1/2012

E

Ebräkeri

äktenskapsbrott

Ecclesia

(lat) kyrka, folkförsamling

Ecclesiastice plikta

(lat) böta till kyrkan eller de fattiga; undgå kyrkoplikt eller sitta i stocken

Echarpe

långt och smalt klädesplagg buret runt om livet eller snett över ena axeln, även över båda axlarna

Eckepenningar

kör- eller skjutsfärdspenningar

Eckra, Egre

igenlagd åker

Eden gavs löss

betygande med sin ed

Edföra; Edgången

tillfälle då det är tillåtet att avlägga ed i rättegångsmål; berättigad att gå ed i rättegångsmål

Edikt

påbud, kungörelse, förordning

Edituus

(lat) klockare

Edgångsman eller

person som styrker annan parts ed i rätten, använt till 1695 i civil- och brottsmål

Edgårdsman

Edlös

som sker utan ed; ej berättigad att gå ed

Edsvita

bevisning genom (vittens) ed

Edsöre

ursprungligen den del av medeltida lagstiftning, som tillkom genom ed av Konungen att upprätthålla vissa rättsgrundsatser och som främst avsåg fridslagarna (hemfrid, kvinnofrid, kyrkofrid och tingsfrid).

(även) utdöma *sakören* för mened

Edsöresbrott

brott mot Konungens fridslagstiftning

Edsöreslagar

vilka upptogs i edsöresbalken och i 1734 års lag ännu kvarstod som särskild brottstyp (dråp, blånad, blodvite på väg till kyrkan eller rättegång) fram till 1864 års strafflag.

Eforus

(lat) 1724-1958 använd titel på biskop i hans egenskap av uppsyningsman över stiftets skolväsen

Efterbalsare

gift med en änka

Efterlevferska

änka

Efterlämne

kvarlåtenskap

Eftermäla

föra talan efter ett dråp; väcka dråpprocess

Eftervräkare

förföljare, hämnare

Egendöme

egendom, äganderätt, livegenskap

Egensman

ägare

Eggsten

användes som brynsten, tillverkas av sandsten

Eho

vem än („eho det vara må“)

Ejusdem

(lat) samma dag eller månad

Ejusdem dici; e.d.

(lat) samma dags

Ejus loco; e.l.

(lat) i hans ställe

Ekborr

borr till hål för ekrar i hjul, till exempel i spinrock

Ekeskogslösen

införs 1830 och ger *skattebonden* och innehavaren av *berustat säteri* rätt att mot viss ersättning hugga ekskog

Ekipagedepartementet

ansvarar bland annat för de på örlogsvarv liggande fartygen, diverse utrustning vid varven med mera

Ekonomikammaren

Drätselkammarens föregångare

Eknavare

lång borr till hål för ekrar i hjul, till exempel vagnshjul

Elddon

bestående av stål, en bit flinta och *sköre* (förkolnat lin), som förvaras i sköreasken. När en gnista fallit ned i sköreasken blåses i den till eld uppstår

Eldfästa, eldslev

eldskyffel

Eldkvarn

kvarn som drivs med ånga

Eldsak

brott för vilket man döms att brännas på bål

Elvebläst

blemmor på huden

Elände, Eländhet

(även) landsflykt

Emeritus, EM

(lat) uttjänt, gammal, förtjänt man; uttjänt soldat, veteran; pensionerad präst, är även en ämbetsman som efter avsked har pension (emeritilön) eller behåller lönen för den tjänst han innehaft

Emigrantagent

båtblagens agent; generalagent i Göteborg eller Köpenhamn, samt lokalkontor ute i landet

Emigrantkontrakt

kontrakt, biljett, som utfärdas av emigrantagenten

Emmastol

fåtölj, ofta med hög rygg och utan armstöd

Ena reso

första resan; en gång

Enbak, enbake

större, eneggad kniv

Enbet(t)

vagn med anspänning för ett enda dragdjur, enspann

Enbottentunna

öppen tunna utan lock

Enbändig

motspänstig, envis, trotsig

Enfalt hor; enkelt hor

ogift som har könsumgänge med gift person, eller gift som har könsumgänge med fästad (förlovad) person

Enfotakvarn

enkel vattenkvarn, vars löparsten vilar på lodrät axel, som på sin nedre del har en krans snedställda skovlar. Hjulet drivs horisontellt av vattnet.

Engelska sjukan

rakitis; en sjukdom som kommer av D-vitaminbrist och ger skelettrubbningar hos små barn

Engift

gift en gång

Enhöllo

var eniga om

Enkappemått

förvarings- och måttkärl för 1 kappe, det vill säga cirka 4,6 liter

Enlevnad

att leva ogift

Enodal, enodel

jord som är någons enskilda egendom

Enok

enbetsok för ett dragdjur

Enomstads, enorstüdes

på ett enda ställe, någonstädes, på någon plats

Enpundsbytta

förvarings- och måttkärl som rymmer 1 skålpund, det vill säga 425 gram

Enrollera

skriva in i en rulle; anta i krigstjänst, värva informera, inregistrera

Enrollering införs i Skåne, Halland och Bohus län 1675. Dess syfte är, att i fredstid försäkra sig om sjöbefaret folk i krigstid

Ensaksböter

böter som, ålagda av domstol odelat tillfaller en person, eller används för ett särskilt ändamål. Under större delen av 1700-talet tillfaller ensaksböterna domare och ämbetsmän

Ensamgård

gård som, i motsats till byns gårdar, ligger för sig själv

Ensam

(även) enbart

Enskifte

omfördelning av ägorna i en by, så att varje gård fick ett sammanhängande område. Genomfördes i delar av södra Sverige 1803-1827 (på Macleans Svaneholm redan 1783-1786)

Enskilda arkiv

privata arkiv; släktarkiv, gårdsarkiv, företagsarkiv, föreningsarkiv med mera

Enskild kyrkoplikt

bikt; i sakristian inför prästen (jämför enskild skriftermål)

Enskild marknad

får ej besökas av andra städernas borgare, är avsedd för handel mellan marknadsstadens borgare och bygdens bönder (jämför frimarknad)

Enskild skrift

sker inför prästen och 3-4 av församlingens förtroendemän. Ofta straffas en mor till o.ä. barn med detta efter *lägersmål* (könsungänge mellan ogifta)

Enskylla sig

ursäkta sig

Enspännarkompaniet

(mil) en mindre truppenhet som medföljer högkvarteret under Karl XII:s rysk-polska krig och utför bland annat rekognosering. Enspännarkompaniet var även med i Poltava 1709.

Enspännare

vagn förspänd med endast ett dragdjur

(även) ryttare som i fält höll en enda häst, som han själv red; ridande kurir, postbud eller betjänt

Enständeligen, enständigt

enträget, ihärdigt; enhälligt

Ensädesbruk

samma gröda på en åker år efter år

Enträdd

vävnad som är vävd med endast en tråd mellan varje tand i vävskeden, gles vävnad, använd till kläder men även som underlag för tapetsering

Forts från föregående sida

Enöreskassa

(indeln.verket) en av Upplands *rotehållare* bildad kassa med syfte att ge nyrekryterade rotar bidrag och utgår årligen med ett öre silvermynt/öresland.

Enörke män

bönder på vars gård endast en arbetsför man finns

Eodem

(lat) på, eller till samma ställe; samma dag

Erbarebok

jordbok

Erhålla

(även) bekräfta, bedyra, bibehålla, bevara

Ersmide

kopparsmide

Essjärn

s-format järn använt som slipstensvev, hackkniv med mera

Estamper

kopparstick även avtryck på papper föreställande blommor, landskap, porträtt med mera

Expatrierad släktgren

släktgren som är bosatt utomlands

Expeditionsbefallningsmänsman

länsman

Expeditionskronofogde

landstatstjänsteman, anställd av länsstyrelsen, avlönad av kronofogden som dennes biträde

Expektant

(mil) korporal och manskap vid indelt trupp; person som fått fullmakt till befattning som väntas bli ledig snarast

Expectator

(lat) person som väntar på ett förlänt kyrkoämbete eller *prebende*, vars innehavare ännu inte dött, eller blivit befördrad.

Expektansgods

förlänt kronogods som, medan innehavaren lever, lovas bort till annan person för tillträde så snart tillfälle ges

Extinctus

(lat) mördad, avliden, förstörd, utplånad

Extractum protocollii

(lat) protokollsutdrag

Extraktjordbok

upprättas i början av vart år med summariska uppgifter och ersätts 1794 med kortare, årliga *förändringsextrakt*, i vilka endast antecknas de förändringar som skett under året

Extrarotering

(mil) ger konungen rätt, att vid krigsfara uppsätta extrarotering av all från ordinarie rotering frikallad jord som minst 1/16 mantal. Dessa har skyldighet att sätta upp soldat eller båtsman

F

Facilitera

underlätta

Fadder

dopvittne, gudfar, gudmor

Faksimile

(lat – facsimil) noggrann avbildning i tryck av handskrift, teckning eller liknande

Faktare

arbetar på hattmakarverkstad med att finfördela ull och förbereda för filtning

Faktor

person som för annans räkning driver handel eller större affär; affärsombud

uppsyningsman eller förman vid vapenfabrik eller annan större fabrik (*faktori*)

verkmästare; arbetsledare på tryckeri

Faktoriesmed

gevärssmed

Falkon, falkonett

kanon

Fallråg

råg som odlas på svedjemark

Fals

rak och lång kniv med två avsneddade eggar och två handtag, används till att skära tunna spån ur djurhud vid beredning av ovanläder

Familiaris

(lat)hörande till familjen, tjänare

Famn

längdmått, det vill säga 1,78 meter; vedmått 3,14 kbm (brasved), 3,77 kbm (bryggved) eller 4,22 kbm (storfamn brasved)

Ytmått = 3,17 kvm

Famnmätare

mäter ved i famnar

Famulus (mask), famula (fam), famuli (plur)

(lat) tjänare, dräng

Fana

(mil) under medeltiden till 1500-talet en taktisk ryttarenhet under samma fana, består av cirka 300 ryttare, fördelade i fem *quarter* (1 kv = 60 man), vardera om fyra rotar om 15 man, rustmästaren inräknad; nedsätts 1603 till 120 man

Fanpluton

(mil) består av förste fanförare (bär fanan), fyra korporaler, andra fanförare; upphör 1915

Fardag

lagstadgad dag för avflyttning från hyrd eller arrenderad lägenhet eller gård, vid jordbruk den 14 mars (gäller inte tjänstefolk)

Farlig

(även) ansenlig, övermåttan

Fastage

tunnliknande laggkärl för vatten, brännvin, olja med mera

Fastebrev

1734-1875 lagfartsbevis på fast egendom. Fastar kallades ursprungligen gode män vid köp, skifte, gåva eller förpantning av jord

Fastighetsböcker

ska i Sverige föras för lagfarts- och inteckningsärenden; i stad från 1875, på landet från 1932. Förvaras i tingsrätterna tills de överföres till landsarkiv. 1875 års böcker är särskilt innehållsrika

Fastgöra

(även) bekräfta, stadfästa

Fat

rymdmätt för våta varor, det vill säga 157 liter

Fatabur

klädkammare eller förrådshus

Fataburshustru

kvinnor som har ansvaret för fataburen

Fatabursregister

register över en gårds eller ett slotts husgeråd och andra inventarier

Fataburssven

skattmästare, kamrerare, kammartjänare, page

Fatmakare

tunnbindare

Fattigbevis

intyg att tillgångar och därmed bouppteckning saknades i ett dödsbo. Sådana bevis inlämnades från mitten av 1700-talet till rätten, där de registrerades

Fattigdel

bidrag från fattigvården

Fattighjon

man eller kvinna som är intagen på fattighus eller försörjs av fattigvården

Fattigklubba

anger den gård som står i tur att ge fattighjon kost och logi

Fattigprocent

1/8 procent av kvarlåtenskapens värde i stärbhuset som skulle betalas till de fattigas underhåll fram till 1863, då systemet upphör

Fattigsäd

säd som tilldelas socknens fattiga, den delas ut proportionellt till fattigdomen

Fattigstadga

den första införs 1847 med regeln: "Du tillhör den socken du bor i efter fyllda 15 år, och inte har uppburit fattighjälpen i de senaste 3 åren." Innebörden i fattigstadgan ändras fortlöpande genom åren

Feg

(även) nära döden

Fejda

ofreda, överfalla

Femling

(även) ett femtedels öre

Femmarksbytta

förvarings- och måttkärl som rymmer fem mark eller fem skålpund, det vill säga 2125 gram

Fempotteflaska

förvarings- och måttkärl som rymmer fem pott flytande vara, det vill säga 43,5 dl

Femtingsfisk

skatt i Ångermanland som utgår med 1/5 av böndernas insjöfiske

Fetalier

(lat) livsmedel, proviant

Fick ifrån sig

lämnade ifrån sig, slarvade bort

Fickkläde

näsduk

Fideikommiss

stiftelse varigenom bestäms att en egendom och dess lösöre ej får säljas samt att den skall ärvas på visst sätt, vanligen av äldste sonen till en fideikommissarie

Fidejussor

(lat) fadder

Filia

(lat) dotter; *filia relicta* efterlevande dotter; *filia unica* enda dotter

Filiaster

(lat) styvson, måg; *filiastra* styvdotter, sonhustru

Filius

(lat) son; *filius unicus* ende son

Filfras

skin av järv

Filklove, filklave

litet skruvstycke använt till att spanna in smärre föremål som ska filas

Fiskal

tjänsteman, som i egenskap av åklagare beivrar överträdelser av lagar och förordningar; bevakar kronans rätt; är föredragande i besvärsmål (i hovrätt)

Fiskejörn

jörn som betalas i skatt i stället för fisk

Fjäderbrev

expressbrev, en fjäder placeras på brevet för att ange expressleverans

Fjäderharv

harv med böjda, flata pinnar av fjädrande stål, med eller utan hjul, använd till trädesberedning, vårbruk, luckring med mera

Fjällfärdspenning

skatt som bestrider de kostnader bönderna har när de skjutsar fogden och andra kronans män mellan Jämtland och Norge

Fjärdepartsräfst

ett vid 1655 års riksdag fattat beslut, att till kronan dra in 1/4 av "övrige donerade gods"

Forts från föregående sida

Fjärding

förvarings- och måttkärl som rymmer ¼ tunna våtvaror, det vill säga cirka 31,4 liter, och ¼ spann torrvaror, det vill säga cirka 18 liter

(även) område under fjärdingsmannens ansvar; fjärdedel av till exempel en socken, ett härad, ett hemman

Fjärdingshemman

hemman om ett fjärdedels mantal

Fjärdingshövding

har likartade uppgifter som häradshövdingen inom vart och ett av häradets fjärdingar

Fjärdingskittel

kok- och måttkärl rymmande en fjärding, det vill säga 31,4 liter våtvaror

Fjärdingsman

lägre befattningshavare, ursprungligen en för vart fjärde härad, sedermera blir det en fjärdingsman i varje socken och väljs av sockenstämman. Fjärdingsman är före 1954 kronobetjäningens biträde vid indrivningar, ordningens upprätthållande, vägsyner med mera. I staden är fjärdingsmän fyra bland borgarna utsedda män som övervakar förvaltning och rättsskipning

Fjärdingsräfst

ting som inom var *lagsaga* hålls en gång per år och på bestämd tid och ska ledas av konungens nämnd, biskopen och lagmanen

Fjöl

1. träskiva, använd som mangelbräde, bakspade, sittbräde med mera
2. vändskiva på plog, av trä eller järn
3. sidobräde på gödselvagn

Fjös

ladugård, fähus

Flankör

(mil) ryttare som strövar omkring i fiendens flank; sidopatrull

Flaskedragare

tillverkar och säljer brännvin

Flaskepenningar

(mil) ett bidrag som soldaten får till sin uniform

Flaskfodral

låda av trä med varierande antal rum upp till 12 stycken för förvaring av spritförråd under resor. Inuti är fodralet klätt med tyg, utanpå med läder och/eller prydnadsbeslag av mässing, järn, tenn med mera

Florett

fäktvapen (även) ovalkat blomigt ylletyg

Flottkvarn

mjöl kvarn, byggd så den flyter på vattnet

Flyttningdag

före 1819 var 29 september (Mickelsmässan) ordinarie flyttningdag, enligt 1833 års legostadga (upphävd 1926) 24 oktober

Flytsåll

såll, tillverkat av tunna, kluvna hassel- eller pilkvistar, använts till att skilja säd eller frö från ska

Flåhacksa

åkerbruksredskap med skaft och ett spadformat, skarpkantat blad i rät vinkel, använts till att hugga upp markyta vid till exempel nyodling och stenbrytning

Fläckföra

lämna hela sin fastighet till annan person, mot att denne lämnar livstids underhåll till givaren

Foderknekt

stalldräng som ombesörjer hästarnas foder och så vidare

Foderman

(mil) person som vaktar och sköter hästar som under krigståg transporterar *arkliet* (krigsmaterial, främst artillerimaterial)

Fodermarsk

förestår kungliga eller stormäns stall; stallmästare, ladugårdsförman

(även) en person som mot betalning håller resande med hästfoder

Fodernötspenningar

ersättning till kronan för en tidigare skyldighet för allmogen att i tur ta emot konungens och vissa högre ämbetsmäns hästar till utfodring. Detta kallas ibland också "Kungshästar", "Slottshästar", "Årliga hästar" och så vidare

Fodring

införs under 1400-talet och lägger skyldighet på *skatte- och landbönder*, att en dag/år för kronans räkning underhåller visst antal hästar

Fog

1. stor tunnbindarhyvel som hålls stilla under arbete
2. ställning där man fäster bräde som ska hyvlas på smalsidan

Fogde

benämning på kronans, regeringens eller enskilda stormäns ställföreträdare och förvaltare med bland annat uppgifter att uppbära skatt från bönderna, föra jordebok, saköreslängder med mera. Titeln ingår i ett antal ämbetsmannatitlar: slotts-, krono-, härad- och stadsfogde med mera. Fogde är även benämning på vissa av kronans tjänstemän inom bergslagen;

(även) byfogde som benämning på ålderman i ett byalag med mera

Fogdefana

(mil) kavalleriförband; en av Karl IX år 1601 anbefalld rusttjänst. Varje fogdefana rustar tre (senare fyra) ryttare. Fogdar ställer tre hästar, häradsskrivare två hästar eller utrustning och folk, varje länsman ställer en ryttare. Under Gustav II Adolf upphör fogdefanan

Fogdefänika

(mil) infanteritrupp, som sätts upp genom fogdarnas rusttjänst

Foghyvel

långhyvel används till hyvling av långa smala ytor som ska fogas ihop med varandra

Foglare

fågelfångare

Foliant

bok som har folioformat, det vill säga hela arkets storlek

Forare

anställd djurskötare

Forbonde

lantbrukare som drygar ut inkomsterna med körslor

Formskärare

glasbruksarbetare som ansvarar för framtagning av provformar i trä, och därefter formar för produktionen, oftast i järn

Forknekt

(mil) infanterist

Fortifikationen

(mil) ingenjörskår med uppgift att bygga och underhålla land- och kustbefästningar och andra militära byggnader. Från 1641 bildar Fortifikationen en egen kår under Krigskollegium, år 1811 går den upp i Ingenjörskåren och 1937 upphör den

Fortifikationsförvaltningen är ett centralt ämbetsverk med ansvar för försvarets anläggningar

Forum privilegiatum

(lat) adelns och medlemmar av Svenska akademiens rätt att lämna sina bouppteckningar till hovrätterna, rätten upphör 1916

Fotkittel

kittel med tre fötter

Fotpanna

kökskärl av järn eller koppar, med skaft och tre ben, för stekning eller kokning

Fotring

järnring med fötter att ställa grytor på över eld

Fourir, furir

(mil) underofficer som förbereder och ombesörjer ett kompanis inkvartering och förplägnad. Från 1914 är furir högsta underbefälsgraden vid alla truppslag

(även) vid hov anställd tjänsteman, närmast under förste hovmarskalken

Framstötting

släde som lyfter upp den främre delen av timmer vid utforsling ur skog. Stockens bakände kan vila på bakstötting

Franska sjukan

(även *fransosen*) syfilis, ”venuspesten”, ”neapolitanska kopporna”

Frater

(lat) broder (i orden eller kloster), bror- eller systerson, manlig kusin, svåger; *frater germanus* tvillingbror

Frartis filia

(lat) brorsdotter; *fratris liberi* brors barn; *fratris uxor* brors hustru

Fredsskilling

avgift vid köp eller skifte av fast egendom i staden, betalas till rådet

Frejd

rykte; god frejd = medborgerligt förtroende, gott rykte, motsatsen *vanfrejd*.

Frejdbetyg utfärdades till 1918 av pastorsämbetet

Fribrev

ett dokument som gav innehavaren privilegium eller frihet från vissa pålagor

Fridshjälp

skatt som under 1600-talet tas ut för att återuppbygga landet efter krig

Frihetsmil

benämning på den frihet adelns bönder har under perioden 1500- - 1600-talets mitt, som innebär att bönder som bor en mil från sätesgården är befriade från utskrivningar, skjutsning, gästning och ovissa räntor

Frimarknad

marknad där handelsrätten tillkom borgare från vilken stad som helst

Frimästare

stadshantverkare, som inte tillhör något skrå

Frivecka

före 1819 börjar friveckan 29/9, därefter sista veckan i oktober, vid skördeårets slut, då alla tjänstehjon enligt tjänstehjonss-tadgan har ledigt, kan söka ny plats och så vidare även kallad slankvecka

Fru

ursprungligen härskarinna, kvinna gift med en man med titeln ”herre” (furstes, riksförståndarens maka), senare adelsmans eller annan ståndspersons hustru, numera varje vigd kvinna utan social begränsning

Frunttimmer

urspr. Betyder fruntimmer frustuga, senare benämning på kvinna, gift eller ogift, i den samhällsklass där hustru kallas fru. Senare får ordet en nedsättande betydelse

Frälsebefallningsman

person som förvaltar frälsegods

Frälsebrev

brev eller dokument som ger bevis att vederbörande är av frälseäkt

Forts från föregående sida

Frälsehemman, frälsejord
jord som var befriad från grundskatt till kronan, *allmän frälsejord* från jordeboks- och mantalsrätten, *ypperlig frälsejord* från alla pålagor

Frälseköp
kronans försäljning av gods och räntor under 1600-talet, kronan har förtur vid återförsäljning

Frälsekattehemman
jorden ägs och brukas av frälsebonde mot en ständig ränta (frälsekatteänta) som motsvarar grundskatten. Dessa hemman uppstår som följd av att frälsemannen avstår äganderätten till jorden, men står kvar som ränteägare. Frälsekattehemman blir vanliga under några decennier runt mitten av 1700-talet till 1789, då alla samhällsgrupper får rätt att inneha såväl jord som ränta i allmänt frälse

Frändkona, fränka
kvinnlig släkting

Frändskapsavel
inavel

Fröken
ursprungligen titel för prinsessor, senare för ogifta döttrar till adelsmän och från 1860-talet ogifta kvinnor av alla samhällsklasser

Fullbördiga
födda av samma föräldrar

Fullgärdshemman
ungefär 6 tunnland = 3 hektar (omkring år 1600)

Furagemästare
förvaltar hästfoder, särskilt till militärhästar

Fusilie
(mil) fotsoldat, vars gevär är lättare och kortare än egentliga musketerares

Fylgdarman
(mil) soldat som under strid närmast omger konungen

Fyllare
fyller karet med murbruk och bär det till muraren

Fyllhammare
inom gruvhantering: hammare använd till att harka upp småmalm och sten på kimfat

Fyrfalliga freden
gemensam benämning på husfred-kyrkofred-kvinnofred-lagfred

Fyrfat
käril av metall för glödande kol, ibland med fötter och träskåft, till värmespridning, uppvärmning av mat och så vidare

Fyrgryta
stor järnkorg använd för brinnande eld till vägledning för sjöfarare

Fyrk
svenskt koppar- eller silvermynt 1522 = ¼ öre, präglades till 1660

Fyrkappe
förvarings- och måttkäril om fyra kappar, det vill säga cirka 20 liter

Fyrmänningsregemente
ersättningstrupp, som under Karl XII:s tid utsågs genom att fyra rotar gemensamt utrustade ytterligare en soldat, det finns även femmänningsregementen (fem rotar), tremänningsregementen (tre rotar) och så vidare

Fyrrpenningar
en avgift som utgående fartyg erlägger till enskilt upprättade fyrars och sjömärkens underhåll

Fyrskifte
jorden läggs ett år i träda, ett år höstsäd, två år vårsäd

Fågesäll
finare säll använt till att rensa säd

Fällbänk
sittbänk, skåp eller bord vari en säng finns gömd

Fångeskog
skog till husbehov (bränsle, virke, stängsel)

Fädgar
manliga förfäder

Fägneår
första året i ett äktenskap

Fältflaska
dricksflaska av koppar, bleck och liknande som ingår i soldats personliga utrustning eller soldats kokkäril

Fältgevaldiger
(mil) i fält har fältgevaldiger polismans befogenheter, han lyder under kommandanten

Fältjägare
(mil) skogstjänsteman, som organiseras för särskilt krigstjänst; lättare rustad soldat för krigsuppdrag som fordrar stor rörlighet; infanterist som speciellt utbildas i spaning

Fältminör
(mil) ingenjörssoldat som spränger broar, landsvägar och järnvägar, lägger fältminor och röjer hinder

Fältskär
från 1556 krigsmaktens läkare i fält. Fältskärsexamen avskaffas 1896

Fältväbel
(mil) underofficer som ombesörjer manskapets utbildning. Han har polismans syssla, rapporterar frånvaro, bestraffar smärre förseelser och är kompanichefens närmaste man. År 1833 blir den nya titeln fanjunkare

Fängnål
nålformigt redskap använt till att rengöra fånghål i gevärspipa

Fänika

”liten fana”, en trupp om 200-500 man

Färla

straffredskap av trä eller läder varmed skolpojkar tilldelades slag på händerna

Fästa

jordegendom anslagen till underhåll åt sockenpräster

Fästabrev

laga arrendebrev

Fästejungfru, fästepiga

fästmö

Fästesven, fästing

fästman

Fästning

trolovning

Födoråd

1. det förhållandet att någon har fri kost hos någon
2. livstidsunderhåll i form av bostad och andra naturförmåner, undantag

Fögderi

administrativ enhet inom län under ledning av en häradsskriverare med uppgift att bland annat verkställa mantalsskrivning, upprätta röstlängd och sköta taxeringsarbete och skatteuppbörd. Landet var 1983 indelat i 120 fögderier

Fönsterskatten

införs 1743 och utgår med ett belopp (varierar med orten) per fönsterruta

Fördel

del av oskiftat dödsbo som efterlämnad maka har rätt att ta ut som sin särskilda förmån

Fördelspenningar

(mil) årslön till befäl inom indelta armén

Fördelstagare

vid arvsskifte går hemmanet till äldsta sonen, hans syskon (kallade fördelstagare) har rätt till en jordlott av hemmanet, att odla och bebo i sin och sina

barns livstid, därefter går lotten åter till huvudgården. Enbart män kallas fördelstagare

Fördubblingsoldat

(mil) reservkarl som var rote i krigstid skall ställa upp utöver sin ordinarie knekt eller båtsman

Förgånga

de förmåner som avträdande hemmansägare rättsligen förbehåller sig, undantag

Förgångshustru

kvinnor som vid vigsel går före bruden, eller vid dop före den som bär barnet

Förgångsman

person som går först eller i spetsen vid ett arbete och har tillsyn över de övriga arbetarna

Förgöring

skada som tillfogas människor och djur med trollformler eller riter

Förklaringspanna

destillerpanna

Förlorad

värdelös

Förläggare

köper upp garn och lämnar ut till hemsömmerskor och tar sedan emot de färdigvävda tyger och säljer vidare till uppköpare

Förpantningstorp

förpantad egendom och innebär; att torparen erlägger en viss summa i pant för en viss tid, vanligen 49 år. Efter denna tid har jordägaren rätt att återlösa torpet mot pantsumman + ränta + ersättning för gjorda förbättringar. Torparens betalning består av dagsverken eller arrendesumma

Förridare

(mil) ridknekt; rider framför furstlig eller herrskapsvagn; sänds ridande i förväg

(även) furir

Försia

hushållerska

Förskottlängd

en skatt om 12 öre silvermynt/år för de som har egen eldstad (adeln undantagen)

Förskrivning

skriftlig skuldförbindelse

Försoning

(även) ersättning, skadestånd

Försvarskarl

under 1600- till 1700-talet benämning på person (vanligen hantverkare) som av ståndsperson blivit tagen i tjänst och laga försvar

Försvarslös

person som inte hade stadig sysesättning och ej kunde försörja sig (se även laga försvar)

Försvågrad

besläktad

Förändringsextrakt

en av häradsskrivaren årligen upprättad redogörelse över förändringar i hemmantal, ränta, tionde och så vidare

Facebook

Vår förening finns med på Facebook.

Enklast kommer du dit genom att gå in på startsidan på vår hemsida och klicka därifrån.

Efterlysning

Mitt namn är Henrik Böckelman och jag bor i Vasa i Finland. Min bror och jag håller på och försöker utreda ett eventuellt släktskap med en Johan Böckelman som lär ha varit borgare i Nyköping 1612*. Det vi vet nu är att släkten Böckelman hamnade på den Finska västkusten under tidigt 1700-tal, först i Åbo (Turku på finska) och sedan i Jakobstad (Pietarsaari på finska).

Det vi främst är ute efter är att kolla upp om någon eventuellt helt allmänt har råkat på ovan nämnde borgare Johan Böckelman i sin släktforskning. Om någon dessutom råkar ha forskat så pass mycket att man har kommit fram till en koppling mellan honom och Sebastian eller Kristoffer Böckelman som var verksamma i Åbo/Jakobstad så skulle det självklart vara en stor sak för oss. Jag har mina aningar att de kan vara släkt, eftersom vi redan har hittat ett antal Johan i släkten.

Om någon känner sig träffad, skicka gärna ett mail till adressen

henrik.bockelman@netikka.fi
eller bocklingen@hem.utfors.se

Med vänlig hälsning,

Henrik Böckelman
Vasa, Finland

*Infon om Johan Böckelman i Nyköping har vi hittat på webbsidan "Gröna stubbens äldre ofrälse släktvapen i Sverige":

<http://hem.passagen.se/gronstuvapen.htm>

Buss till släktforscardagarna i Gävle

En glad nyhet. Vi har abonnerat en buss till Gävle lördagen 25 augusti.

Den avgår från Gullans kiosk klockan 6.30 och beräknas vara framme i Gävle runt 10.30.

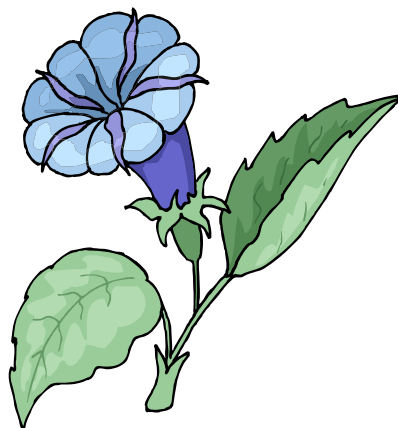
Hemfärd klockan 17.30 och ankomst till Nyköping cirka 21.30.

Priset är 350 kronor för medlemmar och 500 för icke medlemmar. I den summan ingår bara bussresan. Förtäring får var och en ordna med. Restaurang och kafé finns i närområdet.

Entréavgift tillkommer.

Anmälan senast 20 juni till Håkan Linderyd, 0155-21 66 42 eller hakan.linderyd@nosff.org.

Släktforscardagarna arrangeras i Gävle högskolas lokaler. De årliga släktforscardagarna samlar folk från hela landet. Där bjuds på utställningar, föredrag och andra aktiviteter. Besök gärna släktforscardagarnas hemsida www.sfd2012.se

Rotemannen är här

Den nya CD-skivan Rotemannen innehåller uppgifter om 4,7 miljoner stockholmare 1878-1926.

År 1878 skapades en ny kommunal organisation i Stockholm – Rotemansinstitutionen. Staden indelades i ett antal folkbokföringsdistrikt, så kallade rotar. Församlingspräster, som tidigare hade skött folkbokföringen, klarade inte längre av sin uppgift. Den övertogs istället av de så kallade rotemännen. Rotemansinstitutionen var aktiv fram till 1926.

Skivan är inte komplett. Under åren 2013-2017 kommer återstående rotar att publiceras i nya versioner av skivan.

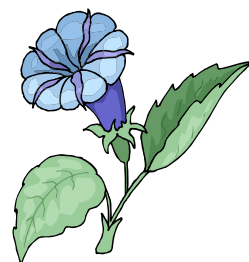
Skivan innehåller också ett omfattande extramaterial, till exempel bilder och kartor.

Den kostar 495 kronor för medlemmar (= medlemmar i släktforskarförbundets medlemsföreningar, till exempel i NOSFF) och 595 för ickemedlemmar och kan köpas via Rötterbokhandeln:

<http://genealogi.netrix.se/shop/>
eller ring Släktforskarförbundets kansli: 08-440 70 50

(Källa: Släkthistoriskt forum)

Vår förening har naturligtvis köpt in ett exemplar av skivan. Välkommen till lokalen och prova den!

Korsord

		KAN AVSE PSALM	FÖR-FÖLJA	SÄDAN						
		LUNG-SOT			JAG	LAGOM	PUB			OSLO
	SMEK-SAM						DÄ RÖSTAS DET		SJÅ	
	HÄR-KOMST						POST			
DEM KAN DET SUSA I										
	SKÅDA		HÄR KELTSKT UR-SPRUNG	VÄXT	FÖR-BÜND		KÖR FÅGEL			
	ÄT-SKILL-NAD									DAM-NAMN
	FRIA								MEDEL-ANDE	
PÅ-FÖLJD					DET HÄR					
	TORK-DUKAR									
BOK I GT				PRYGLA	FÖR-STÄRKER SÖMMAR I SKOR		UNGA LÖV-TRÄD			
SÄRA	DJUR-GÅRD									MATROS
KAN MAN TILL FEST			DET IN-LEDER EVAS SON				TILL FRUKOST?			
ROS				REPU-BLIK MED LEDNE						
MAGI-KER							FALL			
	FÅGEL			ISO-LERAT						

Nycopia-skivan

Innehåller uppgifter om alla födda, vigda och döda från cirka 1665/70 till 1861 i de drygt 30 församlingarna i Nyköpings gamla storkommun, från Gryt i norr till Tunaberg i söder, från Kila i väster till Trosa i öster, totalt 317 956 poster!

Skivan kostar 350 kronor för medlemmar och 450 för icke-medlemmar.

Beställ skivan genom att sätta in summan på NOSFFs konto pg 66 86 17-4.

Vad kan Nyköpings stadsbibliotek erbjuda släktforskaren?

Vi har fått brev från Nyköpings stadsbibliotek som erbjuder oss följande

Handledning

Vi erbjuder handledning i hur man söker i bibliotekets släktforskningsdatabaser. Du kan boka handledning upp till en timme.

Informationskällor

Vi erbjuder två datorer för släktforskning. Tjänsten är gratis, men vill man bli garanterad en plats vid datorn är det bäst att boka i förväg

Genline – digitala bilder av de svenska kyrkböckerna.

SVAR (Svensk Arkivinformation) på webben – digitala arkiv, sökdata-baser och bilddatabaser.

Arkiv Digital – direkt avfotografade bilder av originaldokument från landsarkiven.

Sveriges dödbok 1901 – 2009.

Sveriges befolkning 1890, Sveriges befolkning 1970, Sveriges befolkning 1990.

Begravda i Sverige.

41 handskrifter.

Läsapparat för mikrofilm och rullfilm, möjlighet till kopiering finns.

Vill du veta mer? Kontakta oss på tfn 0155-24 86 86.

Dödslista från Katrineholm

Katrineholm-Flen-Vingåkers släktforskarförening har nyligen gett ut en CD-skiva som innehåller uppgifter om alla döda för åren 1895-1946 i alla församlingarna i Katrineholms Flens och Vingåkers kommuner.

Den kostar 125 kronor för medlemmar i KFV och 175 för övriga.

Vår förening har naturligtvis köpt in ett exemplar av skivan. Välkommen till lokalen och prova den!

Ny adress

Har du bytt adress eller telefonnummer, meddela styrelsen.

Medlemmarnas hemsidor

På vår hemsida, på sidan "Länkar", finns rubriken "Våra medlemmars hemsidor". Där finns än så länge bara ett fåtal medlemmar angivna. Du som har en hemsida som helt eller delvis handlar om släktforskning, meddela gärna detta till vår hemsidesredaktör Josefina Höglin,

josefina.hoglin@nosff.org

så lägger hon in dig där.

AnKnytningen i pdf-format

Idag när det är möjligt att skicka allt via e-post kanske det vore idé att försöka något nytt.

Är det någon som vill ha AnKnytningen via mail i stället för som papperstidning?

Meddela mig i så fall till vilken e-postadress den ska skickas.

monica.gustafsson@nosff.org

Cirkelledare

Vill du bli cirkelledare?

Behovet av sådana är stort.

Tag en rejäl funderare!

Du får hjälp av gamla cirkelledare att komma igång.

Hör av dig till någon i styrelsen.

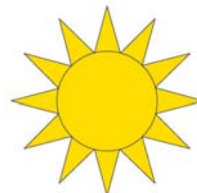
Nya medlemmar

Från Nyköping
Åke Ahlberg
Kent Josefsson
Katarina Laaksonen
Ulla Nilsson
Monica Pedersen
Britt-Inger Roy
Sören Svensson
Yngve Widholm

Från Oxelösund
Sonja Andersson
Else-Britt Spångberg
Per Spångberg
Lisa Wärn

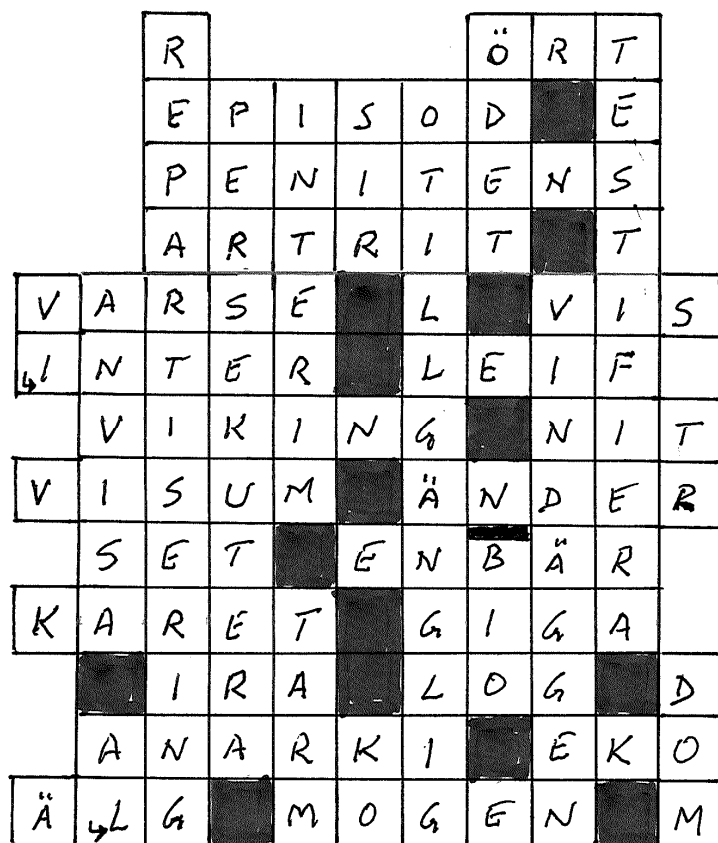
Stig Eriksson från Enstaberga
Berndt Eriksson från Gnesta
Erik Rylander från Sigtuna
Siv Johansson från Stigtomta

Vi hälsar alla nya medlemmar varmt välkomna.

Lösning

Här kommer lösningen till korsord 31 i förra numret av AnKnytningen.

Sörmländska Släktforsarmässan 2012

Inbjudan till Sörmländska Släktforsarmässan 2012

Lördagen 29 september hålls den Sörmländska Släktforsarmässan.

Den pågår klockan 9.00 – 17.00.

Plats: Munktellarenan i Eskilstuna.

Det blir utställningar och föredrag:

Klockan 11.00

Håkan Henriksson. När krigsfångarna kom till Sverige.

Klockan 13.00

Kalle Bäck. Den besvärliga svärmodern – myt, nidsbild eller verklighet.

Klockan 15.00

Johan Birath

Brännvin, vatten och bröd – glimtar från rättssalar 1800-1850.

Läs mer på mässans hemsida: <http://slaktforsarmassan.essf.se/>

Nyköping-Oxelösunds
Släktforskarförening

KFV Släktforskarförening

Katrineholm-Flen-Vingåkers
Släktforskarförening

Eskilstuna-Strängnäs
Släktforskarförening